

Ambachtsheerlijkheidlezing 17 juni 2009

”Van plattelandspastoor tot personificatie van de macht”

De veranderende positie van de rentmeester in vroegmodern Cromstrijen

Wie anno 2009 het Zuid-Hollandse plaatsje Numansdorp komt binnenrijden, kan er niet omheen: Het Hoge Huys, gelegen aan het einde van de Voorstraat. Verreweg het grootste huis van het dorp, centraal gelegen aan de dijk en dicht bij de haven. Het symbool van de ambachtsheerlijke macht in Cromstrijen. Toch staat dit huis er nog niet eens zo heel erg lang. ‘Slechts’ twee eeuwen, terwijl de ambachtsheerlijkheid werd opgericht in 1492. Het Hoge Huys kan symbolisch worden genoemd. Het markeert namelijk het eindpunt van een lange ontwikkeling in de functie van de rentmeester. Tegelijkertijd vormt dit huis het symbolische startpunt voor een nieuw hoofdstuk in de geschiedenis van Cromstrijen.

De eerste rentmeester van Cromstrijen was de pastoor uit het naburige Strijen. Voor hem was het ambt slechts een bijbaantje. Dat veranderde echter met de uitbreiding van de heerlijkheid in de zestiende en zeventiende eeuw. Het ambt kreeg, zeker nadat men het combineerde met de schoutfunctie, steeds meer aanzien. Daarmee kwamen ook de problemen. Steeds vaker werd de baan van rentmeester gezien als een erefunctie. Ambachtsheren reserveerden de baan voor hun kinderen, soms nog maar net twintig jaar oud. Het verdiende goed en vormde een eerste stap in hun carrière. Het ging zeker niet altijd goed. Sterker, sommige rentmeesters waren maar zelden aanwezig. Anderen waren totaal incompetent of stonden bekend als een vechtersbaas. Ze verwaarloosden de heerlijkheid, die ondertussen werd overspoeld door bendes en vagebonden.

In de tweede helft van achttiende eeuw deden zich echter enkele belangrijke veranderingen voor. De ambachtsheren gaven de rentmeester steeds meer taken en verantwoordelijkheden. De instructie werd aangepast en de leeftijd ging omhoog. Meer en meer ontwikkelde de rentmeester zich tot de personificatie van de macht in Cromstrijen. Tot de machtige arm van de ambachtsheren in het dorp. Zo ging de rentmeester zich ook gedragen. Hij vervulde talloze baantjes, bewoonde een groot huis en trachtte de baan binnen de familie te houden. Eindpunt van deze ontwikkeling was de bouw van een fraai herenhuis aan het einde van de Voorstraat door rentmeester Vlieland. De nieuwbouw van dit huis markeert tevens een nieuw begin. Het rentmeesterschap werd een familieaangelegenheid. Tot ver in de twintigste eeuw zouden leden van de familie Vlieland de scepter zwaaien in Cromstrijen.

De ontwikkeling van het rentmeestersambt in de vroegmoderne tijd is niet simpelweg een saaie ontwikkeling, maar biedt een levendige inblik in het leven van alledag. Rentmeesters die ruziën met ambachtsheren, dieven en inbrekers die het leven van dorpelingen zuur maken en families die proberen hun zestienjarige zoontje te laten benoemen tot rentmeester van de heerlijkheid

Arjan Nobel

Arjan Nobel (1978) studeerde geschiedenis aan de Universiteit Leiden, waar hij in 2003 cum laude afstudeerde op een scriptie getiteld: "*Burgerlijke regenten en goede burgers'. Ambachtsheren en inwoners van de ambachtsheerlijkheid Cromstrijen, 1770-1790*". Op dit moment is hij als assistent in opleiding (AIO) aan diezelfde universiteit verbonden. Hij schrijft hier een proefschrift over de veranderende verhoudingen tussen bestuurders en inwoners van het Hollandse platteland in de vroegmoderne tijd, met name in de ambachtsheerlijkheid Cromstrijen. Daarnaast werkt hij als docent Nieuwe Geschiedenis aan de Universiteit van Amsterdam (UvA).

Arjan is bestuurslid van het Streekmuseum Hoeksche Waard te Heinenoord, vice-voorzitter van de Vereniging Holland, en redacteur van de tijdschriften *Holland* en *Transparant*.